

διάμα δὲ δακρυομιγῆς πρὸς τὸ τέκνον αὐτοῦ ἀπευθύνων ἔβαλεν ἄρρητον στόνον, ὃν ἀντεβόησε θρηνοῦσα σκιώδης τῶν κοιλάδων ἡχώ.

Τότε σφοδρὸν καὶ παλμῶδες ἄλγος συνεκίνησε μυστηριωδῶς τὴν ἄψυχον φύσιν· αἱ πίττες τῆς κοιλάδος διεσείσθησαν ῥιγοῦσαι, ἐστένανζαν τοῦ ὄρους οἱ ἄλλοι βράχοι καὶ ὁ ποταμὸς ὁ εὐφλοίσβως κυλινδούμενος ἐγγὺς τῶν ἀνέστειλεν αἰφνιδίως τὰργυρορρέοντα ῥεῖθρά του· βαθύπενος δὲ τῆς ὅλης φύσεως στοναχὴ πρὸς τὸν οὐρανὸν ὑψουμένη ἀντελάλησεν εἰς τοὺς εὐρεῖς αὐτοῦ θόλους τὸ πανσθενὲς τῆς πατρικῆς στοργῆς μεγαλεῖον, τὸ θλιβερόν ὕψος τῆς θυσίας τῆς εὐγενοῦς καὶ δυστήνου ἐκείνης ψυχῆς. Τότε τὸ πρῶτον ἡσθάνθη συμπαθείας παλμούς ἡ ἄτεγκτος καρδία τῆς βλοσυρώπιδος θεαίνης, ἥτις χαριζομένη τὸ τέκνον εἰς τὸν πατέρα καὶ διὰ τῆς ἄκρας τῆς ζοφεροῦ αὐτῆς πέπλου λαθραῖον σπογγίζουσα δάκρυ, ἔστρεψε σιγηλῶς τὰ νῶτα, ὥπως ἀναλάβῃ τὴν μακρὰν καὶ ἀνάντη πορείαν της.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Κορνηλία Α. Πρεβεζιώτου

ΠΕΡΙ ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ*

Χάριν τῆς Γλυκέρας ὁ Ἄρπαλος ἔστειλεν εἰς τὰς Ἀθήνας μέγα φορτίον οἴνου, πρὸς ἀμοιβὴν τοῦ ὁποίου ἐπολιτογραφήθη καὶ ἐτιμήθη μεγάλως ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων· τόση ἦτο ἡ πενία τοῦ Ἀττικοῦ λαοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, τόσον εἶχε καταπέση τὸ παλαιόν του φρόνημα! Τὴν δεινὴν δὲ ταύτην ἀπορίαν καὶ τὴν εὐτέλειαν τῶν τότε Ἀθηναίων, ὡς καὶ τὴν δωρεὰν τοῦ Ἀρπάλου καὶ τὰς τιμὰς τῆς Γλυκέρας, ἔσκωψεν εὐφυῶς ἡ κωμῳδία Ἀγνὴ ἡ διδαχθεῖσα παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ὑδάσπου ἐνώπιον τοῦ νικηφόρου στρατοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἥς ποιητῆς ὑπὸ τινων μὲν λέγεται ὁ Πύθων, ὑπ' ἄλλων δὲ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς. Τῆς κωμῳδίας ταύτης ὀλίγους τινὰς στίχους διέσωπεν ἡμῖν ὁ Ἀθήνχιος, ἀλλὰ τὸ κείμενον εἶναι λίαν ἐφθαρμένον, οὐδ' ἴσχυσαν νὰ τὸ δια φωτίσουν αἱ εὐφυεῖς εἰκασίαι τοῦ Κασαυδῶνος, τοῦ Egger καὶ τοῦ Guizot. Ὁ Μένανδρος δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ δώσῃ εἰς τὴν

* Συνέχεια, ἐκ τοῦ προηγουμένου φυλλαδίου.

Γλυκέραν οὔτε αὐλήν οὔτε ἀνδριάντα· τὴν ἐτίμησεν ὁμῶς καὶ τὴν ἀπηθανάτισεν ἀσφαλέστερον ἐκλέξας αὐτὴν, ἢν ὅχι ὡς ἡρώϊδα, τοῦλάχιστον ὡς κύριον πρόσωπον μιᾶς τῶν κωμωδιῶν του (Meinek Menandri et Philemon Reliqu. ed. major p. 39. Ὁ χαριέστερος τῶν Ἑλλήνων ἐπιστολογράφων, ὁ Ἀλκίφρων ἐκληροδότησεν ἡμῖν δύο θελκτικὰς εἰκόνας τῶν σχέσεων τοῦ Μενάνδρου καὶ τῆς Γλυκέρας εἰς τὰς δύο ἐπιστολάς, ἃς συνέθεσεν ἐπ' ὀνόματί των. Ἐν αὐταῖς ἀναπαρίστανται δι' ὑπαινιγμῶν ἐπιτυχῶν οἱ χαρακτῆρες τῶν δύο ἐραστῶν καὶ ὑπομιμνήσκονται διάφορα τοῦ βίου των συμβάντα. Ἡ πρώτη ἐπιστολὴ εἶναι τοῦ Μενάνδρου περιγράφοντος εἰς τὴν φίλην του τὰς λαμπράς προτάσεις τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, τὰς ὁποίας ὁ ποιητὴς ἀπέρριψεν ἕνεκα τοῦ πρὸς αὐτὴν ἔρωτος. Ἡ λεπτότης τῆς γλώσσης, ἡ τρυφερότης τῶν αἰσθημάτων, ἡ ποιήσις τῶν εἰκόνων καὶ ἡ φυσικὴ τοῦ πνεύματος πρωτοτυπία ἀπόλλυνται βεβαίως ἐν τῇ συνοπτικῇ μεταφράσει, ἣν παρθέτω, ἀλλὰ δυστυχῶς διὰ τὸν τόπον μας αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀλκίφρονος εἶναι ἀληθῆς Ἀρκαδία.

Ὁ Μένανδρος πρὸς τὴν Γλυκέραν «Ὁμνύει πρῶτον εἰς τὴν Δήμητρα καὶ τὴν Κόρην, τὰς ὁποίας τρεσάκις ἐπεκαλέσθη μάρτυρας τῶν πρὸς τὴν Γλυκέραν του ἐρωτικῶν ὀρκῶν, ὅτι τὴν ἐπιστολὴν του δὲν ὑπηγόρευσε αἰσθημα ἀλαζονείας· πρὸς τί ; τί ἄλλο εἰμφορεῖ νὰ τὸν καταστήσῃ τόσο ὑπερήφανον ὅσον ἡ ἀγάπη της καὶ ποῦ εἰμφορεῖ νὰ εὕρῃ τὴν ἡδονὴν αὐτῆς ; τὸ θέλγητρον καὶ ἡ εὐαισθησία τῆς Γλυκέρας του θὰ καθιστῶσι δι' αὐτὸν νεανικὰ καὶ τὰ ἔσχατα ἀκόμη ἔτη τοῦ γήρατός του, τὸ μόνον του ὄνειρον εἶναι νὰ πολαύσουν ὁμοῦ τὴν νεότητα καὶ ὁμοῦ νὰ κατέλθουν εἰς τὸν τάφον· διότι δὲν ἀρμόζει ὁ ἕτερος ἐξ αὐτῶν νὰ συνοδεύηται ἐν τῇ Ἄδῃ ἀπὸ τὴν ἀνήσυχον ζηλοτυπίαν, διὰ τὰς νέας ἡδονάς, τὰς ὁποίας ὁ ἐπιζῶν ἄνευ αὐτοῦ δυνατόν νὰ ἀπολαύσῃ... ὁ Πτολεμαῖος ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου τοῦ γράφει ὁ ἴδιος ὑποσχόμενος εἰς αὐτὸν τὸ δὴ λεγόμενον τοῦτο τῆς γῆς τάγαθὰ καὶ τὸν παρκαλεῖ μὲ τρόπον ἀληθῶς βασιλικὸν νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν αὐλήν του... Θὰ πράξῃ ὅ,τι τοῦ εἶπῃ ἡ Γλυκέρα, διότι αὐτὴ εἶναι ὁ χρησμός του, αὐτὴ τὸ πᾶν, ὁ Ἄρειος Πάγος, ἡ Ἡλιαία..... ἀλλ' ὅχι, μὰ τὴν Ἀθηνᾶν, δὲν ἐσκέφθη κἄν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς γλυκεῖας ἀγκάλας της, τὸ ἰδικόν του βασίλειον, νὰ διαπεράσῃ τόσας θαλάσσας, νὰ διατρέξῃ τόσους κινδύνους καὶ νὰ ἔλθῃ νὰ ζήσῃ ἐν μέσῳ τῆς πολυανθρώπου ἐκείνης ἐρημίας, ἐν ἣ βασιλεύει ἡ δουλεία, ἡ κολακεία καὶ ἡ ἄπιστος εὐνοία τῶν ἰσχυρῶν.... Χάριν τῶν θηρικλείων καὶ τῶν χρυσίδων καὶ κερχησίων, τὰ ὅποια θὰ εὕρῃ ἐν Αἰγύπτῳ, δὲν θὰ ἐγκαταλείψῃ ὁ Μέ-

νανδρος τὰς ἡδείας αὐτοῦ διατριβάς ἐν τῷ Λυκείῳ, τὰ Λήναια καὶ τὴν θεῖαν Ἀκαδήμειαν. Ὅχι, μὰ τὸν Βάκχον καὶ τὸν κισσὸν τοῦ, τὸ διὰ-
 δημα τοῦ Πτολεμαίου δὲν εἶναι πολυτιμότερον ἀπὸ τὸν στέφανον τοῦ
 θεάτρου, ὅταν μάλιστα ἡ Γλυκέρα, καθημένη ἐκεῖ, σεμνύνηται διὰ τὸν
 ἀγαπημένον ποιητὴν της... πῶς θὰ ἀφήσῃ τὰς Ἀθήνας τοῦ, τὴν Ἀκρό-
 πολιν, τὸν Κεραμεικόν, τὴν Ἀγοράν, τὴν Ἐκκλησίαν, τοὺς Πρυτά-
 νεις, τὸ περισχοίνισμα, τὴν Σαλαμῖνα, τὸν Μαραθῶνα, τὴν Ψυττά-
 λειαν, τὴν Ἑλλάδα ὁλόκληρον συγκεντρωμένην ἐν Ἀθήναις, θὰ ἀφήσῃ
 ὅλα αὐτὰ καὶ μετ' αὐτῶν τὴν Γλυκέραν τοῦ, ἵνα κερδήσῃ χρυσὸν καὶ
 ἄργυρον! καὶ τίς ἐπὶ τέλους εὐτυχία εἶναι δι' ἓνα πολίτην ἐλευθέρου
 πόλεως νὰ ζῇ μὲ τὸν Πτολεμαῖον καὶ τοὺς σατράπας τοῦ, τὰς κενὰς
 αὐτὰς καὶ ἐξωδηκυίας ψυχάς, τῶν ὁποίων ἡ φιλία εἶναι τόσον ἀκρο-
 σφαλὴς καὶ ἡ ἐχθρα τόσον ἐπικίνδυνος; Ὅταν ἡ Γλυκέρα εἶναι θυμω-
 μένη ἐναντίον τοῦ, ἀρκεῖ ἐν φίλημα, ἵνα τοὺς συμφιλιώσῃ· ἂν ὅμως ὁ
 θυμὸς της εἶναι μεγαλήτερος, τότε πρέπει τὸ φίλημα νὰ εἶναι θερμό-
 τερον, καί, ἂν μηδὲ τοῦτο ἀρκῇ νὰ τὴν ἐξιλεώσῃ, ὀλίγα δάκρυα χυ-
 νόμενα ἀπὸ τὸν Μένανδρον ἀρκοῦν ἵνα τὴν καταστήσουν ἱκέτιδα.....
 καὶ ὁ Νεῖλος αὐτὸς ὁ θαυμάσιος, ὁ βαθυδίνης ποταμὸς δὲν τὸν ἐλκύει·
 καὶ μὴ δὲν εἶναι ἀξιοθέατος καὶ ὁ Εὐφράτης καὶ ὁ Τίγρις καὶ ὁ μέγας
 Ἰστρος καὶ ὁ Θερμῶδων καὶ ὁ Ἄλυσ; ἅς διέλθωσιν ὅμως ἄλλοι τὸν
 βίον των ἐπισκεπτόμενοι τοὺς ποταμοὺς τῆς γῆς, δι' αὐτὸν ἀρκοῦσα
 εὐτυχία εἶναι τῆς Γλυκέρας τοῦ αἱ ἀγκάλαι, ὁ ἀττικὸς κισσὸς καὶ
 ἓνας τάφος χλοερὸς εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων τοῦ· καὶ ἄλλο δὲν ζητεῖ
 ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἢ νὰ ψάλλῃ κατ' ἔτος παρὰ τὴν Θυμέλην ὕμνον πρὸς
 τὸν Βάκχον, νὰ διδάσκῃ κατ' ἔτος ἐν νέον δράμα γελοῦν καὶ εὐθυμον,
 νὰ αἰσθάνηται τὰς συγκινήσεις τοῦ ἀγῶνος καὶ νὰπολαύῃ τὴν χαρὰν
 τῆς νίκης; Ἄλλὰ σὺ, προσφιλεστάτη Γλυκέρα, ἄφες ἐπὶ τέλους
 τὰ ἀτελεύτητα αὐτὰ μυστήρια! καὶ σπεῦσον πρὸς τὸν ἐραστὴν σου·
 σὺ δέ, Θεά, ἔσο ἡμῖν ἰλεως ἐς αἰεί.»

Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀπαντᾷ ἡ Γλυκέρα, παρ' Ἀλκίφρονι
 πάντοτε, δι' ἑτέρας ἐπιστολῆς, ἐν ἧ ἡ ὑπερήφανος καὶ ἐρωτικὴ χαρὰ
 της μὲ τόσῃ περιγράφεται ἀλήθειαν, ὥστε τὸ μυθιστόρημα τοῦ σο-
 φιστοῦ φαίνεται ὡς ἡ ἀληθὴς ἱστορία τοῦ ἐρωτύλου ποιητοῦ.

Ἡ Γλυκέρα λαμβάνουσα τὴν ἐπιστολὴν ἐν Ἐλευσίνι θριαμβικῶς ἐπι-
 δεικνύει αὐτὴν εἰς τὴν μητέρα της, εἰς τὴν ἀδελφὴν της καὶ ἄλλην
 τινὰ ἐταῖραν φίλην της καὶ διαχύνεται εἰς περιγραφὴν τῆς εὐτυχίας

† Τὰ Ἐλευσίνια, διότι ἡ Γλυκέρα ὑπὲρτίθεται ἐορτάζουσα ἐν Ἐλευσίνι.

της, ἐξ ἧς μανθάνομέν τινα περὶ τοῦ οἰκιακοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ· ἡ Γλυκέρα λ. χ. ἐδοήθει αὐτὸν εἰς τὴν διασκευὴν τῶν προσωπείων τῶν χρησίμων εἰς τὴν κωμωδίαν, καὶ παρευρίσκετο ἐν τῷ θεάτρῳ περιμένουσα ἐναγωνίως τὰς τῶν θεατῶν ἐπευφημίας, κατὰ σύμπτωσιν δὲ περιεργον εὐρέθη ἐν Ἡρακλείῳ (Herculanum) πίναξ παριστῶν ἀκριβῶς μίαν τοιαύτην σκηνήν· ὁ δὲ Boettiger, ὅστις πρῶτος ὑπέθεσεν ὅτι ἡ εἰκὼν αὕτη παρίστα τὸν Μένανδρον καὶ τὴν Γλυκέραν, οὕτω πως περιγράφει τὸν πίνακα.

«Κάθεται ἐπὶ θρόνου ὁ ποιητὴς μὲ σκεπτικὴν τὴν ὄψιν στηρίζων τὸν πῶγωνα ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, πλησίον κάθεται κρατοῦσα ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς κωμικὸν προσωπεῖον καὶ προτείνουσα μικρὸν τὸ μέγεθος κύλινδρον (βιβλίου), διὰ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς πατοῦσα ἐπὶ ἡχείου....» Ἡ Γλυκέρα, καίτοι χείρουσα διὰ τὴν ἀφροσύνην τοῦ ἐραστοῦ της, τὸν συμβουλεύει ὅμως νὰ μὴ σπεύσῃ νὰ παντῆσῃ ἀρνητικῶς εἰς τὸν Πτολεμαῖον. Ἴσως πρέπει νὰ δεχθῇ τὰς προτάσεις του· ἔχει συγγενεῖς, ἔχει πατρίδα, καὶ φίλους, τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ συλλογισθῇ· ἅς συμβουλευθοῦν τὸν Ἐπίκουρον καὶ τὸν Θεόφραστον, ἅς ἐρωτήσουν τὴν Πυθίαν, ἢ μᾶλλον ἅς ἐμπιστευθοῦν εἰς τὴν μαγικὴν τέχνην τῆς ἐμπείρου φαρμακίδος τῆς ἄρτι ἀφικθείσης ἐκ Φρυγίας. Αὕτῃ ἡ Γλυκέρα θὰ τὴν συμβουλευθῇ, ἀφοῦ συντελέσῃ τὰς κηθάσεις καὶ παρασκευὰς τὰς ἀπαιτούμενας εἰς τὴν τέχνην της. Καὶ ἐν ὅλα αὐτὰ συμβουλεύουσιν τὴν Αἴγυπτον, ἅς ἀφήσῃ ὁ τρυφηλὸς ποιητὴς τὸ τερπνὸν ἐν τῇ Μουνυχίᾳ ἐνδικαίτημα καὶ ἅς διαπλεύσῃ τὸν πόντον· ἡ Γλυκέρα — μὴ τὸ στοχασθῇ ποτὲ — δὲν θὰ τὸν ἀφήσῃ μόνον του εἰς τὰ φοβερά κύματα, ὁ ἔρως της πρὸς τὸν ποιητὴν θὰ καταστήσῃ πᾶσαν τῆς γῆς γωνίαν προσφιλές τῆς Ἀφροδίτης κρησφύγετον, καὶ παραβάλλει ἐαυτὴν πρὸς τὴν Ἀριάδην, χωρὶς ὅμως νὰ φοβῆται τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Νάξου, τόσην ἔχει πεποιθήσιν εἰς τὸν θερμὸν ἀλλὰ σώφρονα ἔρωτα τοῦ ποιητοῦ.... Κατόπιν ἡ ἐταῖρα ἐκφράζει τὴν γνώμην της περὶ τῶν διαφόρων κωμωδιῶν, ὅσαι θὰ ἤρμοζον νὰ διδασχῶσιν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Πτολεμαίου καὶ ὑποδεικνύει τὸν Μισούμενον, τὸν Θρασυλέοντα, τὴν Θαΐδα, τὸν Σικυώνιον, τὴν Ῥαπιζομένην. Αὕτῃ δὲν ἔχει βέβαια κριτικὰς ἀξιώσεις, ἀλλ' ὁ ἔρως της ἀναπληροῖ τὴν ἐπιστήμην καὶ ἔπειτα, αὐτὸς ὁ Μένανδρος δὲν ἐδίδαξεν ὅτι «Εὐφυὲς γυνὴ ταχέως παρ' ἐρώτων μανθάνει ; » Τέλος ἡ Γλυκέρα ἐκφράζει τὴν φιλόδοξον ἐπιθυμίαν νὰ διδασχθῇ ἐπὶ τῆς βασιλικῆς σκη-

* Τὸν στίχον ἤχασεν ὁ Bergler, ἀπέχρυσεν ὅμως ὁ Boissonade.

ἣς ἐκείνη ἡ κωμωδία, ἐν ᾗ αὐτὴ ἡ ἑταίρα εἶναι τὸ κύριον πρόσωπον· οὕτως ὁ βασιλεὺς Πτολεμῆος θὰ ἐννοήσῃ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ πρὸς αὐτὴν ἔρωτος τοῦ Μενάνδρου.

Οἱ λόγοι οὗτοι τῆς Γλυκέρας καὶ ἀπόσπασμά τι εὐρισκόμενον ἐν τῷ Πρισκιανῷ, ἐν ᾧ φαίνεται ὁ ποιητὴς ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν Γλυκέραν:

«Τί κλαίεις; ὁμνύω σοι τὸν Δία
τὸν Ὀλύμπιον καὶ τὴν Ἀθηνᾶν, φιλτάτη,
ὁμωμοκῶς καὶ πρότερον ἤδη πολλάκις»

ἔδωκαν ἀφορμὴν νὰ πιστευθῇ κατ' ἀρχάς, ὅτι ὁ Μένανδρος εἶχε γράψῃ κωμωδίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Γλυκέρας. Ἀλλ' ὁ Ἀθήναιος (XIII 567. c) ἀριθμῶν τὰς κωμωδίας τοῦ Μενάνδρου τὰς ἐχούσας Ἑταίραν ὡς ἡρώϊδα, ἀναφέρει τὴν Θαΐδα καὶ τὴν Φάνιον· πιθανῶς λοιπὸν τὸ παρὰ Πρισκιανῷ ἀπόσπασμα ἐλήφθη ἐκ τῆς Θαΐδος, ἐν ᾗ ὁ ποιητὴς ἀντιπαρέβαλλε τὰς ἑταιρικὰς τέχνας τῆς Θαΐδος πρὸς τὰ εἰλικρινῆ καὶ ἀπέλπιδα δάκρυα τῆς ἐρωμένης του. Ἐπίστευον δὲ οἱ ἀρχαῖοι ὅτι ὁ Μένανδρος ἐποίησε τὴν Θαΐδα, ἵνα ἐκδικηθῇ τὴν ὁμώνυμον ἑταίραν, εἰς τῆς ὁποίας τὰ τεχνικὰ δίκτυα εἶχε καὶ αὐτὸς ἐμπέσῃ.

Εἶδομεν πόσον μετριοφρόνως ἐκφράζεται ἡ Γλυκέρα περὶ τῆς κριτικῆς τῆς δεινότητος προκειμένου περὶ δραμάτων· τὴν αἰσθητικὴν ἐπιστήμην παρ' αὐτῇ ἀναπληρεῖ μόνος ὁ ἔρως· καὶ ὁμῶς πρέπει ἴσως νὰ προσθέσωμεν, ἂν καὶ κάπως ἀλλότριον τοῦ προκειμένου, ὅτι ἡ μετριοφροσύνη τῆς αὐτῆς δὲν εἶναι πάντῃ δικαιολογημένη. Ἡ ἐρωμένη τοῦ Μενάνδρου καὶ τοῦ Φιλήμονος οὐ μόνον περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου ὡς εὐμοιροῦσα πνευματικῆς μορρώσεως καὶ ἐναδρυνομένη μάλιστα ἐπὶ τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ὁ Μάχων (οὗ ἀποσπάσματα διέσωσεν ἡμῖν ὁ αὐτὸς Ἀθήναιος) κατέταξε τὴν Γλυκέραν πλησίον τῆς Γναθαίνης, τῆς ὁποίας τὰ εὐφυῆ σκώμματα καὶ λογοπαίγνια ἀπησχόλουν εἰς τὸν καιρὸν τῆς ὅλους τοὺς μορφωμένους καὶ ἀργοσχόλους νέους τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἦν ὁ Guizot παραβάλλει δικαίως πρὸς τὴν περίφημον ὑποκρίτριαν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, τὴν Σοφίαν Arnould τῶν Παρισίων.

Καὶ τώρα ἤθελέ τις ἀπορήσῃ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐξαχθῶσι διδάγματα καὶ πληροφορίαι περὶ τοῦ κατ' ἰδίαν βίου τοῦ Μενάνδρου ἐξ ἐπιστολῶν πλαστῶν ὁμολογουμένως, αἱ ὁποῖαι συνετέθησαν ἴσως πρὸς βῆτορικὴν ἄσκησιν καὶ μόνον ὑπὸ σοφιστοῦ μεταγενεστέρου, μὴ γνωρίσαντος οὐδὲ τὰ πρόσωπα οὐδὲ τὰ ἦθη τὰ ὁποῖα περιγράφει. Ἀλλ' ὁμῶς ἀπλῆ παραβολὴ τῶν ἐπιστολῶν τούτων πρὸς τὰ σωζόμενα λείψανα τῶν κωμωδιῶν τοῦ Μενάνδρου καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ Τερεντίου μιμήσεις αὐτῶν πείθει τὸν παραβάλλοντα ὅτι ὁ μεταγενέστερος αὐτὸς σο-

φιστής εἰς οὐδένα ἢ ἐλαχίστους ὑπέπεσεν ἀναχρονισμούς. Ὁ ἔρως τῆς Γλυκέρως ὁ παρ' Ἀλκίφρονι περιγραφόμενος εἶναι ἀκριβῶς ὁ ἔρως τοῦ Μενάνδρου καὶ τῆς νέας κωμωδίας· ἔρως ἀπέχων ἐξ ἴσου ἀπὸ τε τὸν ἔρωτα τῶν αἰσθήσεων, ὃν εὐρίσκομεν παρ' Ἀριστοφάνει καὶ τοῖς ἀρχαιοτέροις Ἑλλήσι, καὶ ἀπὸ τῶν καθ' ὑπερβολὴν ἰδανικὸν ἔρωτα τῶν νεωτέρων μυθιστοριογράφων.

Αἱ ἐπιστολαὶ τῶν δύο ἐραστῶν οὐδὲν σχεδὸν ἔχουσι τὸ ἐταιρικὸν καὶ ἡδύναντο ἴσως μὲ μικρὰς παραλλαγὰς ν' ἀνταλλαχθῶσι μεταξὺ δύο νομίμων ἀλλὰ τρυφερῶν συζύγων. Τὸν ἥρεμον δ' αὐτὸν καὶ οἰκογενειακὸν χαρακτῆρα τοῦ ποιητοῦ καὶ τῆς ἐταίρας δεικνύει προσέτι καὶ τὸ παρ' Ἀθηναίῳ ἱστορούμενον ἀπλοῦν ἀλλὰ χαρακτηριστικὸν ἀνέκδοτον (Ἀθην. XIII sect. 19 p. 585. c). Κατὰ τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο, ὁ Μένανδρος δυσημερήσας ποτέ, εἰσῆλθεν ἀδιάθετος εἰς τὸν κοινὸν οἶκον ἑαυτοῦ καὶ τῆς Γλυκέρως· ἡ ἐταῖρα τότε ὡς σύζυγος φιλόστοργος προσέφερεν εἰς αὐτὸν κύαθον πλήρη θερμοῦ γάλακτος καὶ τὸν παρεκάλει νὰ ῥοφήσῃ· ἐπειδὴ ὁμως ἡ ἐπιφάνεια τοῦ γάλακτος ἦτο ἐρρυτιδωμένη, «γραῦς ἦν ἐφ' ἐστῆκυϊα», ὡς λέγει ὁ Ἀθήναιος, ὁ Μένανδρος, ὡς μαμμόθρεπτον παιδίον, εἶπεν ὅτι ἀηδιάζει νὰ τὸ πῖνῃ· ἡ δὲ Γλυκέρα ἀπήντησε μετὰ τρυφερότητος α' Ἀποφύσα καὶ τῷ κάτω χρῶ». Τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο παραθέτων ὁ Guizot δὲν θέλει νὰ ἴδῃ ἐν αὐτῷ ὑποκρυπτομένην ἔννοιαν οὐδὲ νὰ ὑπονοήσῃ τολμηρὸν λογοπαίγνιον ἐνυπάρχον ἴσως καὶ βασιζόμενον εἰς τὴν διπλὴν σημασίαν τῆς λέξεως γραῦς. Ἀλλ' ὅμως, ὅπως καὶ ἂν ἐξηγηθῇ, τὸ μικρὸν αὐτὸ ἐπεισόδιον μᾶς δεικνύει ἑναρμόνιον οἰκογενειακὸν βίον, ὁποίου δὲν ὑπέθετέ τις ἐπιδεκτικὸν ἓνα κωμικὸν ποιητὴν καὶ μίαν ἐταῖραν. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ Μένανδρος δὲν εἶναι οὔτε ὁ ἡδυπαθὴς Ἐπικούριος οὔτε ὁ δαφνοστεφὴς ποιητὴς τοῦ Ἀττικοῦ Θεάτρου, εἶναι ἀπλοῦς οἰκοκύρης εἰσερχόμενος εἰς τὸν οἶκόν του ὀλίγον ἀδιάθετος, ἡ δὲ Γλυκέρα δὲν εἶναι πλέον ἢ λατρευθεῖσα ἐταῖρα τοῦ Ἀρπάλου, εἰς ἣν ἰδρύθησαν ἀνδριάντες καὶ προσεφέρθησαν θυμιάματα, δὲν εἶναι ἡ ἐταῖρα ἡ ἐκδοτος εἰς τὴν ἀπόλαυσιν, ἡ βακχευμένη ἀπὸ τὴν αἵγλην τῆς αὐλῆς τῆς Ταρσοῦ, εἶναι ἀπλῶς τρυφερὰ οἰκοδέσποινα, γλυκεῖα νοσοκόμος τοῦ ἀνδρός της· καὶ ὡς τοιαύτη ὑπενθυμίζει εἰς τὸν Guizot τὴν Καρλότταν θέλγουςαν τοῦ Βερθέρου τὴν καρδίαν μὲ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐμοίραζε τὸν ἄρτον εἰς τὰ χαριτωμένα ἀδελφάκια της.

Ὁ γνωρίζων ἀπὸ τοῦς Ἑλληνας συγγραφεῖς καὶ μάλιστα ἀπὸ τοῦς Ῥωμαίους κωμικοῦς τὸν ἀνώμαλον, τὸν ἀκατάστατον, τὸν ῥυπαρὸν οἰκογενειακὸν βίον τῶν ἐταίρων τῶν χρόνων τούτων ἐκπλήσσεται ἀλη-

^θ ὥς διὰ τὴν οἰκογενειακὴν αὐτὴν σκηνὴν καὶ δυσκόλως πιστεύει ὅτι ἡ σχέσις τοῦ ποιητοῦ καὶ τῆς Γλυκέρως ὁμοιάζει πρὸς πᾶσαν ἐταιρικὴν σχέσιν καὶ ἔμελλέ ποτε νὰ διαρραγῇ, διότι τοῦτο συνέβη μετ' ὀλίγον· τίς ὅμως ἐκ τῶν δύο ἐραστῶν ἠπίστησε πρῶτος;

Παρ' Ἀλκίφρονι εὐρίσκομεν μικρὰν ἀλλὰ χαρίεσσαν ἐπιστολὴν τῆς Γλυκέρως πρὸς τὴν Βακχίδα, τὴν περιπαθεστέραν καὶ ἐναρετωτέραν ἐταίραν τῆς ἀρχαιότητος, τὴν ῥωμαντικὴν ἐκείνην Βακχίδα, ἡ ὁποία τόσα παρουσιάζει κοινὰ σημεῖα πρὸς τὴν ἡρώϊδα τοῦ Δουμά καὶ ἀξίζει ἀληθῶς ἰδίαν πραγματείαν.

Διὰ τῆς ἐν λόγῳ ἐπιστολῆς ἡ Γλυκέρω συνιστᾷ εἰς τὴν Βακχίδα τὸν Μένανδρον ἀπερχόμενον εἰς Κόρινθον πρὸς θεῶν τῶν Ἰσθμίων. Ἀλλ' ὅμως ἡ ζηλότυπος ἐρωμένη δὲν κρύπτει τὰς ὑποφίας της, τὸσον φιλαπόδημος εἶναι ὁ Μένανδρος, ὥστε οἱ ἀγῶνες ἐκεῖνοι δὲν φαίνονται μόνοι νὰ τὸν ἐλκύουν εἰς τὴν Κόρινθον. Ἡ Γλυκέρω ἔχει πεποιθήσιν εἰς τὴν Βακχίδα, εἰς τὴν ἀγνὴν καὶ φιλικὴν καρδίαν της. Ἀλλ' ὁ Μένανδρος εἶναι τὸσον εὐκλὺς εἰς τοὺς ἔρωτας, τὸσον ἐπιθυμεῖ νὰ ἀρέσῃ εἰς τὴν Βακχίδα, τὸση τέλος θὰ εἶναι ἡ δυστυχία της ἂν τὸν χάσῃ, ὥστε θερμῶς παρακαλεῖ τὴν συνάδελφον νὰ μὴ τῆς τὸν ἀφαιρέσῃ καὶ τότε θὰ τῆς εἶναι εὐγνώμων καὶ φίλη ἐς αἰεὶ.

Ἀλλ' ὅμως δὲν φαίνεται νὰ εἰσηκούσθῃ ἡ παράκλησις καὶ ὁ Μένανδρος δὲν ἔμεινεν ἄτρωτος ἀπὸ τὸ ὄχρόν, τὸ ῥωμαντικὸν κάλλος τῆς Σαμίας ἐταίρας. Τοῦτο, τούλάχιστον, δικαιοῦμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τοῦ σωζομένου ἀποσπάσματος τοῦ ἀποδιδόμενου εἰς τὸν Μένανδρον.

Βακχίς θεὸν σ' ἐνόμισεν εὐδαῖμον λύχνη.

Κ' εἰ τῶν θεῶν μέγιστος εἰ ταύτῃ δοκεῖς.

Τοιοῦτους στίχους λατρείας πρὸς τὸν λύχνην μόνον ἐραστῆς ἠδύνατο νὰ τονίζῃ. Οὕτως ἔγραφεν ὁ Ἀνδρέας Chenier, δι' ἄλλον λύχνην προσφιλῆ.

Et toi, lampe nocturne, astre cher à l'amour,
sur le marbre posée, ô toi jusqu'au jour
de ta prison de verre éclairais nos tendresses,
c'est toi qui fus témoin de ses douces promesses.

Τὴν ἀφορμὴν λοιπὸν ἔδωκε πιθανῶς ὁ Μένανδρος· ἡ δὲ γνωστὴ ἐταιρικὴ ἀστασία, ἣν βλέπομεν παρὰ τῷ Πλάτῳ καὶ τῷ Λουκιανῷ ὑφουμένην εἰς ἀξίωμα μάλιστα παρὰ ταῖς πρεσβυτέραις τῶν ἐταίρων, καὶ ἡ ἐπιτηδειότης ἴσως τοῦ Φιλήμονος συνεπλήρωσαν τὴν διάστασιν. Διότι ῥητῶς μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου (XIII, sect. 66. p. 594. d.), ὅτι ὁ Φιλήμων καὶ ὁ Μένανδρος ἦσαν ἀντίζηλοι οὐ μόνον εἰς τὸ θέα-

τρον ἄλλὰ καὶ εἰς τὸν ἔρωτα· καὶ ὁ Φιλήμων, ὁ ποιητής, ὃν τόσον ὑπεροπτικῶς ἤλεγχεν ὁ Μένανδρος, κατώρθωσε νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ οὐ μόνον τὸν στέφανον τὸν Βαρχικὸν πολλάκις, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἐπὶ τέλους τὴν ἑταίραν του. Μετὰ τὴν ἔριδα βεβαίως ὁ Φιλήμων εἰς μίαν ἐκ τῶν κωμωδιῶν του ἐπήνεσε τὴν ἀρετὴν τῆς Γλυκέρας, καὶ τότε ὁ Μένανδρος ἀντέγραψεν ὅτι

«Οὐδεμία ὑπάρχει ἐνάρετος γυνή». (Ἀθην. ἔ. ἀν.).

Μετὰ ταῦτα δύσκολοι καιροὶ ἐπῆλθον διὰ τὰς Ἀθήνας. Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς ἐγένετο κύριος τῆς πόλεως καὶ ὁ ὄχλος ὁ εὐτελής, ὁ ταπεινὸς καὶ ἐκπεφυλισμένος ὄχλος τῶν Ἀθηναίων ἔσπευσε νὰ τὸν θεοποιήσῃ· τριακόσιοι ἐξήκοντα ἀνδριάντες ἰδρύονται πρὸς τιμὴν του καὶ τὸ Ἀττικὸν πνεῦμα τὸ ἐν πᾶσι μεγαλουργῆσαν ὑπερβάλλει τῶρα καὶ ἐν τῇ κολακείᾳ καὶ τῇ ταπεινότητι. Τὰ πλήθη ἔρπουσι πρὸ τοῦ τυράννου καὶ μὲ τὰ πλήθη ἀναγκάζεται νὰ προσέλθῃ καὶ ὁ φιλόσοφος καὶ ἀνεξάρτητος ποιητής· ἦλθεν ὁμοῦς μεταξὺ τῶν τελευταίων, ὅπως πάντες οἱ ἀπράγμονες *repunt ultimi*, λέγει ὁ Φαῖδρος, τοῦ ὁποίου τὴν ἀτελῆ περιγραφὴν συνεπλήρωσε νεολογικώτερον ὁ Γάλλος μυθογράφος Boulanger de Rivery. (Fables et Contes)

Ὁ Δημήτριος εἶχεν ἀναγνώσῃ τὰς κωμωδίας του καὶ θαυμάσῃ αὐτάς, ἀλλὰ τὸν ποιητὴν δὲν ἐγνώριζε προσωπικῶς, μολονότι δὲν εἶναι ἀπίθανον, σύγχρονοι καὶ ὁμήλικοι σχεδὸν ὅπως ἦσαν, νὰ εἶχον συναντηθῇ ποτε κατὰ τὴν νεανικὴν τῶν ἡλικίαν ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Θεοφράστου, ἐνθα ἐφρίτῃσε καὶ ὁ Δημήτριος, κατὰ τὴν μαρτυρίαν Διογένηος τοῦ Λαερτίου. Τότε ὁμοῦς ὁ Δημήτριος παρατηρήσας αὐτὸν νωχελῶς πῶς βαίνουντα καὶ δεικνύοντα ἴσως εἰς τὸ βλέμμα καὶ εἰς τὸ βάδισμα πόσον ὀχληρὰ τοῦ ἦτο ἡ παρουσίασις ἐκείνη, ἠρώτησε τίς ἦτο αὐτός ὁ νωθρὸς καὶ ὑπὸ τι θρασὺς Ἀθηναῖος. Ἀλλ' ἀκούσας ὅτι ἦτο ὁ Μένανδρος, μετέβαλε τρόπον, τὸν ἐδέχθη φιλοφρόνως καὶ κατέστη προστάτης του, καθὼ καὶ ἄλλως ἀγαπῶν τὴν τέχνην καὶ τιμῶν τὰς χάριτας.

Ἀλλὰ τὸν Φαληρεὰ διεδέχθη νέος δεσπότης, ὁ Πολιορκητής Δημήτριος καὶ νέα εὐτέλεια, νέα ἀνήκουστος κολακεία, νέα θεοποιήσις ὑπὸ τοῦ χαμερποῦς δήμου· οἱ ἀνδριάντες τοῦ προκατόχου κατερρίφθησαν πάντες πλὴν ἑνός, ὃν ἔσωσεν ἡ μεγαλοφροσύνη τοῦ Μακεδόνα, βωμοὶ ἰδρύθησαν καὶ ναοὶ ὑκοδομήθησαν οὐ μόνον εἰς τὸν νικητὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἑταίρας του τὴν Δημῶ, τὴν Λάμιαν, τὴν Χρυσίδα, αἵτινες ἐκηρύχθησαν ὁμότιμοι τῆς πολιούχου Ἀθηνᾶς, καὶ ἀσεβὴς ὕμνος Ἰθυφαλλικός, ψαλεῖς κατὰ τὴν ἐκ Κερκύρας ἐπὶ ἀνοδὸν τοῦ Δημητρίου ἀπεκάλει τοῦτον τὸν μόνον ἀληθῆ Θεόν, ὃν ἔπρεπε τοῦ

λοιποῦ νὰ σέβωνται καὶ νὰ λατρεύωσιν. Οἱ δὲ φίλοι καὶ ὀπαδοὶ τοῦ Φαληρέως ἀνεζητοῦντο ἐπιμόνως καὶ κατεδιώκοντο δικαστικῶς· τότε λοιπὸν οἱ συκοφάνται κατηγόρησαν μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὸν Μένανδρον καὶ ἔτοιμοι ἦσαν νὰ τὸν εἰσαγάγωσιν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ εἶχε βεβαίως, ἕνεκα τῆς δουλείας, τὸ θάρρος νὰ τὸν ἀθώωσῃ. Ἀλλ' ἔσωσε τότε τὸν ποιητὴν μεσολαβήσας ὑπὲρ αὐτοῦ ὁ ἐξάδελφος τοῦ Δημητρίου Τελεσφόρος, κατὰ τὴν ὁμόφωνον μαρτυρίαν τοῦ Λαερτίου καὶ τοῦ Σουΐδα. «Ὅπνίκα δ' ἐσυκοφαντεῖτο ἐν ταῖς Ἀθήναις Μένανδρος ὁ κωμικός παρ' ὀλίγον ἦλθε κριθῆναι δι' οὐδὲν ἄλλο ἢ ὅτι φίλος ἦν αὐτῷ (τῷ Φαληρεῖ)· ἀλλ' αὐτὸν παρητήσατο Τελεσφόρος ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Δημητρίου». Ἀπεδόθη λοιπὸν καὶ αὖθις ὁ Μένανδρος εἰς τὴν ποίησιν ἐν τῇ ἀκμῇ ἐκ τῆς ἡλικίας καὶ ἐν τῇ ὀριμότητι τοῦ πνεύματός του, δυνάμενος διὰ πολλῶν ἀκόμῃ καὶ τελείων ἔργων νὰ πλουτίσῃ τὴν κωμικὴν σκηνήν. Ἀλλὰ μοιραίως εἰς ἡλικίαν 52 ἐτῶν, ἐνῶ ἐκολύμβα μίαν ἡμέραν ἐν Πειραιεῖ, ἐπνίγη καὶ ἡ νεωτέρα κωμωδία ἐστερήθη πρόωγος τοῦ σπουδαιότερου ἀντιπροσώπου της.

Ὁ Φιλήμων καίτοι πρεσβύτερος ἐν τῷ σταδίῳ κατὰ 15 ἔτη, ἐπέζησεν ὅμως αὐτοῦ. Κατὰ σύμπτωσιν δὲ ὁ Μένανδρος εἶναι ὁ εἰπὼν τὸ παρὰ Πλουτάρχῳ (παρχμυθητικὸς πρὸς Ἀπολλώνιον) ἀναφερόμενον

«Ὅν οἱ θεοὶ φιλοῦσιν ἀποθνήσκει νέος».

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐτίμησαν τὴν μνήμην του ἰδρύσαντες αὐτῷ μνημεῖον, τὸ ὁποῖον ἐσφύζετο μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Παυσανίου παρὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ, οὐχὶ μακρὰν τοῦ κενοταφίου τοῦ Εὐριπίδου.

Α. Τραυλαντώνης

Ο ΒΕΛΛΙΝΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΥΤΟΥ ΕΡΩΤΕΣ

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1822 ὁ Βελλίνης ἠράσθη εὐγενοῦς καὶ πεπαιδευμένης νεάνιδος, ὀρχιστάτης καὶ περιποιητικωτάτης ὀνομαζομένης Μαγδαληνῆς Φουμαρόλη καὶ ἀνηκούσης εἰς ἔντιμον οἰκογένειαν εὐπατριδῶν. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Φραγκίσκου Ξαβερίου ἐπιφανοῦς προέδρου τῶν δικαστηρίων, ἀκεραίου τὸ ἦθος καὶ λίαν τιμωμένου παρὰ τοῖς Νεχ-

¹ Ἡ παρούσα πραγματεία μετεφράσθη ἐκ τοῦ συγγράμματος *La Scuola musicale di Napoli e i suoi conservatori*, per Francesco Florimo.